

Azam Yeganeh Jopish¹ , Fahimeh Babolhavaeji^{2*} , Zohreh Mirhosseini³ , Najla Hariri⁴

1. Department of Knowledge and Information Science, NT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran; azam.yeganeh@iaiu.ac.ir
2. Department of Knowledge and Information Science, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran; (Corresponding Author) f.babalhavaeji@iaiu.ac.ir
3. Department of Knowledge and Information Science, NT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran; z_mirhosseini@iaiu.ac.ir
4. Department of Knowledge and Information Science, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran; nadjarhariri@iaiu.ac.ir

Citation: Yeganeh, J. A., Babolhavaeji, F., Mirhosseini, Z., Hariri, N. (2025). Challenges of Children's and Young Adults' Libraries in Iran. *Research on Information Science and Public Libraries*, <https://doi.org/>

Abstract

Received:
Accepted:

Corresponding Author:
Fahimeh Babolhavaeji

Email:
f.babalhavaeji@iaiu.ac.ir

Tel:
09125709823

Keywords: Children's and Young Adults' Libraries, Structural and Organizational Challenges, Development and Innovation Challenges, Cultural and Educational Challenges.

Propose: In today's world of technology and information, libraries are rapidly evolving and must continuously evaluate and revise their procedures and processes. This study aims to identify the dimensions, components, and indicators of the key challenges faced by children's and young adult libraries in Iran.

Method: This research employed a mixed-methods approach, combining meta-synthesis and Delphi techniques. In the meta-synthesis stage, out of 200 studies conducted between 2015 and 2025 (1394–1404), 45 relevant studies were selected, and the components related to the challenges of children's and young adult libraries were extracted. In the next step, these components were organized into a questionnaire and distributed among 20 experts in two rounds. The collected data were then analyzed using statistical methods.

Findings: Based on expert consensus, 17 indicators were identified under three main components. One indicator received the highest score (mode) of 10, eight indicators scored 9, five indicators scored 8, and three indicators scored 7—indicating a high level of expert agreement. The mean scores demonstrated that the structural and organizational component (mean = 8.570) ranked highest in importance, followed by development and innovation (mean = 8.400) and cultural and educational (mean = 8.280).

Conclusion: The synthesis of experts' opinions indicates that, regarding the challenges faced by children's and young adult libraries, the most important components, in order of significance, are “structural and organizational,” “development and innovation,” and “cultural and educational.” Furthermore, with respect to the indicators, the most significant one is “the distinction between children's and young adult libraries and specialized libraries,” whereas the least critical challenges are “promotion of culture and education” and “inefficiency in services.”

Introduction and Objective: In today's world of technology and information, libraries are rapidly evolving and must continuously evaluate and revise their procedures and processes. This study aims to identify the dimensions, components, and indicators of the key challenges faced by children's and young adult libraries in Iran.

Methodology: This research employed a mixed-methods approach, combining meta-synthesis and Delphi techniques. In the meta-synthesis stage, out of 200 studies conducted between 2015 and 2025 (1394–1404), 45 relevant studies were selected, and the components related to the challenges of children's and young adult libraries were extracted. In the next step, these components were organized into a questionnaire and distributed among 20 experts in two rounds. The collected data were then analyzed using statistical methods.

Findings: Based on expert consensus, 17 indicators were identified under three main components. One indicator received the highest score (mode) of 10, eight indicators scored 9, five indicators scored 8, and three indicators scored 7—indicating a high level of expert agreement. The mean scores demonstrated that the structural and organizational component (mean = 8.570) ranked highest in importance, followed by development and innovation (mean = 8.400) and cultural and educational (mean = 8.280).

Discussion and Conclusion: The synthesis of experts' opinions indicates that, regarding the challenges faced by children's and young adult libraries, the most important components, in order of significance, are "structural and organizational," "development and innovation," and "cultural and educational." Furthermore, with respect to the indicators, the most significant one is "the distinction between children's and young adult libraries and specialized libraries," whereas the least critical challenges are "promotion of culture and education" and "inefficiency in services."

روزنامه بینا
وبسایت
نشریه

دوره ۴، ۱۴۰۴

چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران

مقاله پژوهشی

اعظم یگانه جوییش^۱، فهیمه باب‌الحوائجی^{۲*}، زهره میرحسینی^۳، نجلاحریری^۴۱. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ azam.yeganeh@iau.ac.ir۲. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ (نویسنده مسئول) f.babalhavaeji@iau.ac.ir۳. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ z_mirhoseini@iau.ac.ir۴. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران؛ nadjlahariri@iau.ac.ir

استناد: یگانه جوییش، اعظم؛ باب‌الحوائجی، فهیمه؛ میرحسینی، زهره؛ و حریری، نجلا (۱۴۰۵). چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی،

چکیده

هدف: کتابخانه‌ها در دنیای فناوری و اطلاعات امروز به سرعت در حال تغییرند و باید نسبت به ارزیابی مستمر و اصلاح رویه و فرایندهای خود اقدام نمایند. این پژوهش با هدف شناسایی ابعاد، مؤلفه و شاخص‌های چالش‌های کلیدی کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران اجرا شده است.

روش: پژوهش حاضر با رویکرد ترکیبی از دو روش کیفی فراترکیب و دلفی استفاده شد. ابتدا در مرحله فراترکیب از ۲۰۰ پژوهش انجام شده در فاصله سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۴، تعداد ۴۵ پژوهش انتخاب و مؤلفه‌های مرتبط با چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان استخراج شد. گام دوم، مؤلفه‌ها در قالب پرسشنامه‌ای در دو مرحله در اختیار ۲۰ نفر از خبرگان توزیع و داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: در این پژوهش با اجماع خبرگان، ۱۷ شاخص در ذیل سه مؤلفه اصلی شناسایی گردید، یک شاخص با امتیاز (مد) ۱۰، هشت شاخص با امتیاز ۹، پنج شاخص با امتیاز ۸ و سه شاخص با امتیاز ۷ می‌باشند که بیانگر توافق بالای خبرگان است. میانگین نمرات نشان داد مؤلفه‌های ساختاری و سازمانی ۸/۵۷۰؛ مؤلفه توسعه و نوآوری ۸/۴۰۰ و مؤلفه فرهنگی و آموزشی ۸/۲۸۰ به ترتیب دارای بیشترین اهمیت هستند.

نتیجه‌گیری: جمع‌بندی نظرات خبرگان نشان می‌دهد، در زمینه چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان، مؤلفه‌ها، به ترتیب عبارتند از: «ساختاری و سازمانی»، «توسعه و نوآوری» و «فرهنگی و آموزشی»؛ همچنین در زمینه شاخص‌ها، مهمترین شاخص «تفاوت میان کتابخانه کودک و نوجوان با کتابخانه تخصصی» و کم‌اهمیت‌ترین چالش‌ها، «ترویج فرهنگ» و «آموزش» و «ناکارآمدی در خدمات» هستند.

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

نویسنده مسئول:

فهیمه باب‌الحوائجی

پست الکترونیکی:

f.babalhavaeji@iau.ac.ir

کلیدواژه‌ها:

کتابخانه‌های کودکان و نوجوان، چالش ساختاری و سازمانی، چالش توسعه و نوآوری، چالش فرهنگی و آموزشی

مقدمه

کتابخانه‌ها سازمان‌هایی خدماتی هستند که همیشه مردم را با اطلاعات مرتبط کرده‌اند. در دنیای امروزی با پیدایش و تغییر فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، کتابخانه‌ها و مؤسسات اطلاعاتی برای اینکه بتوانند به نقش اطلاع‌رسانی خود ادامه دهند و همچنان پویا بمانند با

چالش‌هایی مختلفی از جمله رقابت با اینترنت روبرو هستند چوی و جو (Choi & Joo, 2018). بین مسئله او چالش تفاوت وجود دارد؛ چالش ناظر به عوامل بیرونی است و مسئله ناظر به عوامل درونی؛ چالش از طرفی فرصت محسوب می‌شود از این نظر که فرصت رشد و پویایی را فراهم می‌آورد و از طرفی تهدید، که در این صورت شرایط اولیه حیات سیستم را با مانع و اختلال مواجه می‌سازد. با توجه به این خصوصیات می‌توان برای چالش این تعریف را در نظر گرفت شرایط و وضعیت جدیدی که مسیر آینده جامعه را از بیرون مورد هجوم قرار داده، حفظ تعادل آن را دچار مشکل کرده و مستلزم تلاشی سخت و سرنوشت‌ساز است. بنابراین چالش‌ها واقعیاتی عینی، جدید، بیرونی و معطوف به آینده هستند. یافتن چالش‌ها و شناخت آنها اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا ممکن است با تمهیداتی ساده و کم هزینه حل شوند، اما زمانی مفهوم چالش به بحران بیانجامد، حل آنها دشوار و هزینه آن بسیار خواهد بود. نصیری (Nasiri, 2019). سیفی و کاظمی (Seifi & Kazemi, 2018) نقش سنتی، ضرورت سازگاری با محیط بیرونی و رقابت با منابع جدید اطلاعاتی، مستقیماً بر کارکردهای درونی کتابخانه‌ها تأثیر می‌گذارد و ماهیت خدمات آن‌ها را دگرگون می‌سازد. نقش کتابخانه‌ها در [درجهان امروزی] در حال تغییر و تبدیل از نگهداری منابع به یک سازمان خدمات دهنده است که بتواند به راحتی و سهولت در دسترس کاربران باشد. کتابخانه‌ها باید بتوانند هم نیاز اطلاعاتی مخاطبان بالفعل خود را با توجه به مقتضیات زمان برآورده کنند و هم نیاز مخاطبان بالقوه را تشخیص دهند تا آنها را به کتابخانه‌ها جذب نمایند و در یک سطح بالاتر باید قادر باشند نیاز اطلاعاتی در مخاطبان ایجاد نمایند که باعث جذب آنها به استفاده از منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌ها شوند. در بازار پر رقابت امروز، کتابخانه‌های عمومی در معرض خطر از دست دادن جایگاه خود هستند. امروزه این تفکر که کاربران به طور خودکار جذب کتابخانه‌های عمومی می‌شوند، کاملاً منسوخ شده است؛ لذا کتابداران باید در شیوه‌های سنتی ارائه و معرفی خدمات و محصولات کتابخانه‌های عمومی به کاربران، بازنگری کنند و به دنبال راهکارهایی برای بهبود ارائه خدمات خود باشند. یکی از این راهکارها، بهره‌گیری از ابزارهای نوین ارتباطی برای تعامل بیشتر با جامعه هدف است؛ ابزارهایی که در تحقیقات مختلف، کارایی و چالش‌های خاص خود را نشان داده‌اند، یاری در پژوهش خود به این نتیجه رسید که با توجه به گستردگی و متنوع بودن دامنه ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی به اقشار مختلف و مخاطبان این نوع کتابخانه‌ها نسبت به سایر کتابخانه‌ها، رسانه‌های اجتماعی کاربردهای بسیار بیشتر و متنوع‌تری دارند و به دلیل جامعه مخاطب و شرایط اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، موانع و مشکلات گوناگونی در استفاده از این ابزارها در کتابخانه‌های عمومی و ارتقای سرانه مطالعه شهروندان از رسانه‌های اجتماعی دارند. یاری (Yari, 2016). در نهایت، این توانایی برای تلفیق کارکردهای سنتی و نوین، نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری سازمانی کتابخانه‌ها برای پاسخگویی به چشم‌اندازهای آینده است. کتابخانه‌های عمومی در عصر حاضر نقش‌های متنوع و متعددی را ایفا می‌کنند که برخی از آنها ممکن است در نگاه اول با یکدیگر در تضاد به نظر برسند. این تحول در کتابخانه‌ها ناشی از نیاز به سازگاری با تغییرات سریع در حوزه دانش و اطلاعات است که جوامع را به سمت توسعه و پیشرفت سوق می‌دهد. کتابخانه‌ها به عنوان نهادهایی منعطف و تطابق‌پذیر، قادرند کارکردهای متفاوتی را در یک مدل سازمانی تجمیع کنند و به نیازهای متنوع جامعه پاسخ دهند. این دگرگونی‌ها نشان‌دهنده توانایی کتابخانه‌ها در سازگاری با زمان و نیازهای متغیر جامعه است لئورت و وایت (Leorke & Wyatt, 2018). یکی از مهم‌ترین بخش‌هایی که این سازگاری و نیاز به رویکردهای نوین در آن مشهود است، حوزه خدمات‌دهی به اقشار خاص و سبب‌های آینده، یعنی کتابخانه‌های کودک و نوجوان است. کتابخانه‌های کودک و نوجوان نقش مهمی در پرورش سواد و ارتقای عادات خواندن در میان کاربران جوان دارند. این کتابخانه‌ها نه تنها دسترسی به منابع متنوع را فراهم می‌کنند بلکه محیط‌های جذاب را نیز ایجاد می‌کنند که نیازهای منحصر به فرد کودکان و نوجوانان را برآورده می‌کند. کاربران نوجوان نیازهای متفاوتی دارند و انتظار دارند که کتابخانه‌ها به عنوان دروازه‌های اطلاعاتی و فضاهای تعامل اجتماعی عمل کنند راتنایاک (Ratnavake, 2023). کتابخانه‌های کودکان باید به عنوان مراکز یادگیری فعال و پویا عمل کنند که به ترویج سواد و شایستگی‌های مختلف در میان کودکان می‌پردازند. این تغییر در نقش کتابخانه‌ها به ویژه در دنیای امروز که فناوری و اطلاعات به سرعت در حال تغییر هستند، بسیار ضروری است. یک چارچوب جامع سوادآموزی که شامل سواد خواندن و نوشتن، سواد دیجیتال و تفکر انتقادی باشد، می‌تواند به کودکان کمک کند تا در مواجهه با چالش‌های پیچیده دنیای مدرن بهتر عمل کنند. این رویکرد نه تنها به تقویت مهارت‌های پایه‌ای کمک می‌کند، بلکه به کودکان این امکان را می‌دهد که به عنوان شهروندان آگاه و مسئول در جامعه عمل کنند. برای تحقق این اهداف، کتابخانه‌ها باید خدمات خود را به گونه‌ای طراحی کنند که نوآورانه و فراگیر باشد. این به معنای ایجاد فضاهایی است که پاسخگویی نیازها و سبک‌های یادگیری متنوع کودکان باشد. تغییر پارادایم در خدمات کتابخانه‌های کودکان نه تنها به بهبود سواد و شایستگی‌های کودکان کمک می‌کند، بلکه به ایجاد یک جامعه آگاه‌تر و توانمندتر نیز منجر خواهد شد. ایجاد فضاهای تعاملی در کتابخانه‌ها برای یادگیری و توسعه کودکان بسیار مهم است. این فضاها به کودکان اجازه می‌دهند تا از طریق بازی و تعامل با دیگران، مهارت‌های اجتماعی و شناختی خود را تقویت کنند و به یادگیری فعال و جذاب بپردازند. فضاهای تعاملی به کودکان این امکان را می‌دهند که با همسالان خود ارتباط برقرار کنند و مهارت‌های

¹Problem²Challenge

اجتماعی مانند همکاری، حل مسئله و همدلی را یاد بگیرند. از طریق فعالیت‌های گروهی، کودکان می‌توانند تجربیات مشترکی را به اشتراک بگذارند که به تقویت روابط اجتماعی و اعتماد به نفس آنها کمک می‌کند. این فضاها به یادگیری فعال و تجربی کمک می‌کنند، جایی که کودکان می‌توانند از طریق بازی و فعالیت‌های عملی، مفاهیم را بهتر درک کنند. با فراهم کردن منابع و ابزارهای متنوع، کتابخانه‌ها می‌توانند به کودکان کمک کنند تا به صورت مستقل و خلاقانه یاد بگیرند. کتابخانه‌ها باید به عنوان مراکز یادگیری مادام‌العمر شناخته شوند که به کودکان و خانواده‌ها در هر مرحله از زندگی کمک می‌کنند. با ارائه برنامه‌های آموزشی و کارگاه‌های مختلف، کتابخانه‌ها می‌توانند به ترویج یادگیری مداوم و توسعه مهارت‌های جدید در جامعه کمک کنند لی (Lee, 2024). همانطور که توسعه خدمات کودکان مستلزم سازگاری با نیازهای جدید است، کل عملیات کتابخانه‌ای نیز به شدت تحت تأثیر پیشرفت‌های فناوریانه قرار گرفته است که می‌توانند این تحولات را تسریع بخشند. هوش مصنوعی تحولات چشمگیری در کتابخانه‌ها ایجاد کرده است. هوش مصنوعی بسیاری از کارهای اصلی مانند فهرست‌نویسی، طبقه‌بندی منابع و پاسخ‌گویی اولیه به سؤالات کاربران را خودکار کرده و این امر باعث افزایش بهره‌وری و کاهش خطا شده است مولیمانی (Mullimani, 2024). سیستم‌های توصیه‌گر هوشمند، چت‌بات‌ها و پردازش زبان طبیعی موجب ارائه خدمات شخصی‌سازی شده و جستجوی سریع‌تر و دقیق‌تر اطلاعات شده است. کتابخانه‌ها با بهره‌گیری از هوش مصنوعی، رفتار کاربران و الگوهای استفاده را تحلیل می‌کنند تا منابع را بهینه‌تر مدیریت و نیازهای آینده را پیش‌بینی کنند اوگونبرو (Ogungbenro et al., 2025). در مجموع، هوش مصنوعی نه تنها خدمات و عملیات کتابخانه‌ها را متحول کرده، بلکه زمینه‌های پژوهشی جدیدی در حوزه علم اطلاعات و کتابداری ایجاد نموده است سانتوسا (Santosa, 2025).

در ایران، آمار دقیق و تکمیل‌شده‌ای که منحصرأ وضعیت و تعداد کتابخانه‌های مستقل کودکان و نوجوانان را نشان دهد، به سادگی در دسترس نیست؛ زیرا این خدمات اغلب به صورت بخشی مجزا در ساختار سازمان‌های بزرگ‌تر ادغام شده‌اند. بیشترین فعالیت در این حوزه زیر نظر دو نهاد اصلی متمرکز است: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور که کتابخانه‌های عمومی را مدیریت می‌کند و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان که تمرکز کاملاً تخصصی بر این گروه سنی دارد. علاوه بر این، بخش‌های کودک و نوجوان در کتابخانه‌های؛ شهرداری‌ها و کتابخانه ملی نیز فعال هستند. کتابداران آموزشگاهی در بدنه آموزش و پرورش حذف شدند و کتابخانه‌های مدارس، فعال نیستند.

چالش اصلی در این حوزه، نه تنها کمبود فضاهای تخصصی مستقل، بلکه مسئله راهبردی نارسایی‌های زیرساختی، مدیریتی و محتوایی است که در پژوهش‌های مختلف داخلی شناسایی شده و نیاز به توجه ویژه برای ارتقاء کیفیت خدمات‌رسانی به این قشر تأثیرگذار جامعه دارد. چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران مورد توجه محققان مختلفی قرار گرفته است. این مطالعات، هر یک از جنبه‌ای خاص به این موضوع نگریده‌اند و به شناسایی بخش‌های گوناگونی از این چالش‌ها کمک کرده‌اند. کتابخانه‌های کودک و نوجوان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم توسعه فرهنگی، در سال‌های اخیر با چالش‌های گوناگونی مواجه شده‌اند که ماهیت آن‌ها از ابعاد فنی، مدیریتی، محتوایی و اجتماعی فراتر رفته و به مسئله‌ای راهبردی تبدیل شده است. بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در ایران نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات، تمرکز خود را بر نارسایی‌های زیرساختی و سازمانی معطوف کرده‌اند. تحقیقات زیر بیشترین ارتباط را با تحقیق حاضر داشتند؛ دستاران و معرف‌زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022) نیز ضمن بررسی آینده مخاطبان کودک، بر کمبود زیرساخت‌ها، ضعف در طراحی و فضا سازی و فقدان آموزش‌های نوین تأکید کرده‌اند. در همین راستا، چهرقانی و کریمی (Cheraghani & Karimi, 2020) چالش‌های کتابخانه‌های کودک را در چهار محور مهارتی، ساختاری، محتوایی و آموزشی طبقه‌بندی کرده و به ضعف کتابداران در حوزه فناوری اطلاعات و دانش تخصصی کودکان اشاره کرده‌اند. افزون بر این، برون (Boroun et al., 2023) با طراحی مدل بازی‌وارسازی، بر رقابت نابرابر کتابخانه‌ها با رسانه‌های دیجیتال و کمبود دانش کاربردی در زمینه تعامل با نسل دیجیتال تأکید کرد، موضوعی که نشان‌دهنده فاصله‌ی کتابخانه‌ها با حلالی نسل امروز است. درودی (Doroudi, 2023) در ارزیابی خدمات کتابخانه‌های دیجیتال کودکان نشان داده که هیچ‌یک از کتابخانه‌های مطالعه‌شده نتوانسته‌اند تمام ابعاد کیفیت خدمات دیجیتال را به‌صورت جامع رعایت کنند. یافته‌های یاری و همکاران (Yari et al., 2023) نیز از ناکارآمدی در زمینه انتخاب منابع، کمبود زیرساخت دیجیتال، و از دست‌رفتن مخاطبان نوجوانان خبر می‌دهند. در سطح سیاست‌گذاری و مدیریت نیز، کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024) با نقد وضعیت موجود، به فقدان «کتابخانه تخصصی مرکزی برای ادبیات کودک و نوجوان ایران» اشاره کرده و فقدان متولی مشخص در این حوزه را یکی از موانع اساسی دانسته است. در حوزه پژوهشی و تخصصی، نوزری (Nowzari, 2022) از کمبود مطالعات نظری و کاربردی در زمینه کتاب، کتابخانه و کتابداری کودک و نوجوان یاد کرده و بی‌میلی کتابداران نسبت به پژوهش در زمینه‌های قصه‌گویی و کتاب‌خوانی را از ضعف‌های جدی این حوزه برشمرده است. تحلیل این مجموعه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که چالش‌های داخلی بیشتر با رویکرد درون‌ساختاری و مسئله‌محور بررسی شده و کمتر از منظر تحول‌نهادی و فرهنگی مورد توجه قرار گرفته‌اند. به‌طور کلی چالش‌های ساختاری، مدیریتی و محتوایی در پژوهش‌های داخلی گزارش شده در ایران؛ رضایی و همکاران (Rezaei,

(et al., 2021)، دستاران و معرفزاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022) و چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020) عمدتاً بر موانع درون‌سازمانی و اجرایی تمرکز داشته‌اند. این مطالعات ضعف‌های زیرساختی (فناوری و فضا)، کمبود نیروی انسانی متخصص، نارسایی در طراحی خدمات و محتوا (از جمله در فضای دیجیتال، درودی (Doroudi, 2023) و مشکلات مدیریتی (مانند فقدان متولی تخصصی مرکزی، کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024) را برجسته کرده‌اند. کاستی این دسته از پژوهش‌ها، تمرکز بر رویکردی توصیفی داشته و اغلب چالش‌ها را در قالب فهرستی از مشکلات سنتی (ساختاری) ارائه داده‌اند. این مطالعات کمتر توانسته‌اند تأثیر تحولات بنیادین فناوری (مانند هوش مصنوعی) یا تغییرات قابل توجهی در رویکرد و مدل فرهنگی (نیاز به تبدیل شدن به مرکز اجتماع‌محور) را به عنوان یک تهدید وجودی و چارچوبی نظام‌مند تحلیل کنند. همچنین، فقدان اجماع بر سر اولویت‌بندی این چالش‌ها، مانع تدوین سیاست‌های یکپارچه شده است. در مقابل، پژوهش‌های بین‌المللی جهت‌گیری متفاوتی دارند و به سمت مفهوم‌سازی دوباره نقش کتابخانه حرکت کرده‌اند. کوه و عباس (Koh & Abbas, 2016) در مطالعه‌ای تطبیقی، بر مهارت‌های مورد نیاز کتابداران در فضاهای سازنده و آزمایشگاه‌های یادگیری تأکید داشته و کتابخانه را محلی برای نوآوری و یادگیری غیررسمی دانسته‌اند. راتنایاک (Ratnayake, 2023) با تمرکز بر نیازهای کاربران نوجوان، کتابخانه را نه فقط محل نگهداری منابع بلکه فضای تعامل اجتماعی و آموزش شغلی معرفی کرده و ضرورت همکاری میان مدارس و کتابخانه‌های عمومی را مطرح و بر نقش کتابخانه‌ها به عنوان دروازه‌های اطلاعاتی و اجتماعی تأکید کرده است. لی (Lee, 2025) نیز با رویکردی تحول‌گرا، نقش کتابخانه‌های کودکان را در ارتقای سواد چندبعدی؛ شامل سواد دیجیتال، تفکر انتقادی و خلاقیت ارزیابی کرده و راهکارهایی برای بازآفرینی کتابخانه‌ها به عنوان نهادهای یادگیری مادام‌العمر ارائه داده است. این پژوهش خواستار تغییر قابل توجهی در رویکرد و مدل خدمات کتابخانه‌های کودکان است تا به طور مؤثر به نیازهای نوظهور آموزشی پاسخ دهد و بر نوآوری و شمول در طراحی خدمات تأکید دارد.

به طور کلی، تحول نقش و کارکرد کتابخانه بر پژوهش‌های بین‌المللی؛ در مقابل، رویکرد پژوهش‌های بین‌المللی مانند، کوه و عباس (Koh & Abbas, 2016)، راتنایاک (Ratnayake, 2023) و لی (Lee, 2025) بر بازتعریف نقش نهادی کتابخانه متمرکز بوده است. این مطالعات، کتابخانه را از مخزن منابع به مراکز نوآوری، فضاهای یادگیری غیررسمی، کانون‌های تعامل اجتماعی و نهادهایی برای ارتقای سواد چندبعدی (از جمله سواد دیجیتال و تفکر انتقادی) ارتقا داده‌اند. کاستی این دسته از پژوهش‌ها، اگرچه دارای عمق نظری لازم برای تعریف آینده کتابخانه‌ها هستند، اما اغلب در بافتار خاص ایران و چالش‌های منحصر به فرد آن (مانند موانع فرهنگی، اقتصادی، یا سیاست‌گذاری بومی) فاقد اعتبار و کاربرد مستقیم‌اند. این رویکردها نیازمند فرآیند بومی‌سازی و اعتبارسنجی با نظر خبرگان داخلی هستند تا از شکاف بین آرمان‌های جهانی و واقعیت‌های عملی جلوگیری شود.

تحلیل نهایی نشان می‌دهد که یک شکاف اساسی در ادبیات پژوهشی وجود دارد: شکاف اول (ترکیب): فقدان یک چارچوب تلفیقی (فرا ترکیب) که بتواند چالش‌های ساختاری داخلی را با نیازهای تحول در رویکرد و مدل خدمات جهانی ادغام کند. شکاف دوم (بومی‌سازی و اجماع): فقدان درک جامع و توافق خبرگان ایرانی بر سر مجموعه چالش‌های محوری که باید بر اولویت سیاست‌گذاری قرار گیرند. پژوهش حاضر دقیقاً بر پر کردن این دو شکاف متمرکز است. با استفاده از روش فراترکیب، تلاش می‌شود تا یافته‌های پراکنده داخلی و خارجی در یک مدل تحلیلی منسجم جمع‌آوری و تلفیق شوند (پوشش شکاف اول). سپس، با به کارگیری روش دلفی بر روی خبرگان و افراد صاحب نظر ایرانی، میزان توافق بر سر این مجموعه چالش‌های تلفیق شده سنجیده می‌شود (پوشش شکاف دوم). این رویکرد، زمینه را برای ارائه راهکارهای عملیاتی مبتنی بر اجماع جمعی فراهم می‌آورد که هدف اصلی پژوهش را محقق می‌سازد.

مقایسه جهت‌گیری داخلی و خارجی نشان می‌دهد که در ایران، کتابخانه‌های کودک و نوجوان عمدتاً از دیدگاه خدمات سنتی و اجرایی تحلیل می‌شوند، در حالی که در سطح جهانی، تعریف کتابخانه به عنوان فضای خلاق و اجتماع‌محور در حال شکل‌گیری است. این تفاوت رویکرد، بیانگر شکاف نظری و عملی در الگوهای توسعه است. این مرور، نشان می‌دهد که چالش‌های پیش روی کتابخانه‌های کودک و نوجوان، ابعاد گسترده‌ای دارند و از منظرهای متفاوتی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد فراترکیب، تلاش می‌کند تا این یافته‌های پراکنده را در یک چارچوب تحلیلی منسجم جمع‌آوری و تلفیق نموده و به درکی جامع‌تر و یکپارچه‌تر از این چالش‌ها دست یابد. این نیاز به یکپارچه‌سازی یافته‌ها و دستیابی به درکی جامع، خود ناشی از اهمیت بنیادین این مراکز در جامعه است که نیازمند تعریف مجدد کارکرد خود در مواجهه با تحولات کنونی می‌باشد. کتابخانه‌های عمومی، به ویژه بخش کودک و نوجوان، در عصر حاضر با چالش‌های بنیادینی ناشی از تغییر رویکرد و مدل از «منبع‌محوری» به «خدمت‌محوری» و تلاقی با فناوری‌های نوظهوری چون هوش مصنوعی و رسانه‌های اجتماعی روبرو هستند که بقا و پویایی آن‌ها را تهدید می‌کند؛ این چالش‌ها مستلزم بازنگری اساسی در کارکردها برای جذب کاربران جوان و پرورش سواد جامع (سنتی، دیجیتال و انتقادی) است. در حالی که تحقیقات متعددی به ابعاد مختلف این تحولات (از جمله کاربرد رسانه‌های اجتماعی توسط باری (Yari, 2016). یا تأثیر هوش مصنوعی توسط مولیمانی (Mulimani, 2024) پرداخته‌اند، شکاف پژوهشی اصلی در این زمینه، فقدان یک چارچوب تحلیلی بومی و منسجم برای شناسایی، تبیین و اولویت‌بندی جامع چالش‌های موجود کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران

است؛ تحقیقات پیشین یا بر ابعاد محدود تمرکز کرده‌اند یا رویکردی صرفاً خارجی دارند و نتوانسته‌اند یافته‌های پراکنده جهانی را با وضعیت خاص فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی ایران تلفیق کنند. لذا، ضرورت انجام این پژوهش در گرو دستیابی به یک درک کل‌نگر است تا با شناسایی دقیق این چالش‌ها، زمینه‌های محکم برای تدوین راهبردهای عملی و اثربخش در راستای فعال‌سازی و ارتقای کیفیت خدمات این کانون‌های حیاتی، فرهنگی فراهم آید.

کتابخانه‌های کودک و نوجوان، نه صرفاً فضاهایی برای نگهداری کتاب، بلکه کانون‌های حیاتی برای رشد فکری، اجتماعی و فرهنگی نسل‌های آینده محسوب می‌شوند. این مراکز، با ارائه منابع متنوع و برنامه‌های آموزشی هدفمند، نقش بی‌بدیلی در ترویج فرهنگ مطالعه، پرورش خلاقیت و توسعه مهارت‌های زندگی در کودکان و نوجوانان ایفا می‌کنند. در دنیای پرشتاب امروز که اطلاعات از هر سو هجوم می‌آورد و فناوری‌های نوین هر روز ابعاد تازه‌ای به خود می‌گیرند، ضرورت توجه به این نهادهای فرهنگی بیش از پیش احساس می‌شود. کتابخانه‌ها می‌توانند پناهگاهی امن و محیطی الهام‌بخش برای کودکان و نوجوانان باشند تا در آن، سواد اطلاعاتی خود را تقویت کرده، با چالش‌های عصر دیجیتال کنار بیایند و برای آینده‌ای روشن‌تر آماده شوند؛ با این حال، کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران، همانند بسیاری از نهادهای فرهنگی دیگر، با چالش‌های متعددی مواجه هستند که اثربخشی و کارکرد آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. درک دقیق و جامع این چالش‌ها، گام نخست برای شناسایی و ارائه راهکارهای مؤثر برای کارکرد کتابخانه‌های کودک و نوجوان است. تعادل خواندن سنتی با فناوری مدرن همچنان یکی از چالش‌ها برای کتابخانه‌ها در جذب کاربران جوان به طور مؤثر است. با توجه به این تغییرات، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوالات است:

با توجه به روندهای موجود، چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران کدامند؟
تا چه میزان خبرگان جامعه پژوهش در مورد شاخص‌ها و مؤلفه‌های مرحله اول پژوهش توافق دارند؟

روش پژوهش

در این پژوهش به منظور شناسایی چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران از روش فراترکیب و تکنیک دلفی استفاده شده است. رویکرد فراترکیب به عنوان یک روش پژوهشی کیفی، به ما امکان می‌دهد تا یافته‌های حاصل از مطالعات متعدد را گردآوری، تحلیل و تفسیر کرده و از این طریق، به یک درک عمیق‌تر و جامع‌تر از پدیده‌ی مورد بررسی دست یابیم. با استفاده از این رویکرد، تلاش بر آن است تا نه تنها چالش‌های موجود برجسته شوند، بلکه روابط بین آن‌ها نیز آشکار گردد. در این پژوهش با استفاده از روش فراترکیب مطابق با الگوی سندلوسکی و بارسو (Sandelowski, M. & Barroso, 2007) چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران شناسایی شده است. در این جستجو، در فرایند انتخاب منابع برای فراترکیب، ابتدا ۲۰۰ مقاله مورد بررسی قرار گرفت. از این تعداد، ۶۹ مقاله به دلیل عدم تطابق با معیارهای اولیه از طریق چکیده رد شدند. سپس ۱۳۱ مقاله برای بررسی دقیق‌تر چکیده انتخاب شدند که پس از ارزیابی، ۱ مقاله دیگر به دلیل عدم انطباق با معیارها رد شد و در نهایت ۱۳۰ مقاله برای مرحله بعدی تایید شدند. در مرحله بررسی محتوای مقالات، از میان ۱۳۰ مقاله تایید شده، ۶۲ مقاله به دلیل عدم تطابق با استانداردهای محتوایی رد شدند. در نتیجه، تعداد مقالات تایید شده بر اساس محتوا به ۶۸ مقاله کاهش یافت. این مرحله از بررسی نشان‌دهنده اهمیت دقت در ارزیابی محتوای علمی و تطابق آن با اهداف پژوهش بود. در مرحله نهای که ارزیابی کیفیت مقالات انجام شد، از میان ۶۸ مقاله تایید شده بر اساس محتوا، ۲۳ مقاله به دلیل پایین بودن کیفیت علمی رد شدند. بنابراین، تعداد مقالات تایید شده نهای برای فراترکیب به ۴۵ مقاله رسید که نشان‌دهنده غربالگری دقیق و تمرکز بر کیفیت بالا در انتخاب منابع پژوهشی است. نتیجه حاصل از بررسی پژوهش‌ها، دستیابی به ۳ مؤلفه، ۹ شاخص بود (جدول شماره ۱).

در مرحله بعد به منظور کسب نظرات خبرگان در خصوص مؤلفه و شاخص‌های این پژوهش به روش کیفی از تکنیک دلفی استفاده گردید. پس از تکمیل مرحله فراترکیب، اعتبار مفاهیم و مقوله‌های استخراج شده از طریق نظرخواهی از خبرگان و افراد صاحب‌نظر مورد بررسی قرار گرفت. پنل خبرگان پژوهش عبارت است از تعداد ۲۰ نفر از پژوهشگران حوزه کتابخانه‌های کودک و نوجوان، اساتید و اعضای هیات علمی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مدیران، مسئولین و کارشناسان با سابقه بالای ۱۵ سال در بخش کتابخانه‌های کودک و نوجوان؛ که به روش گلوله برفی انتخاب شده بود.

ابزار جمع‌آوری داده‌های این پژوهش، پرسشنامه‌ای محقق ساخته با ۳ مؤلفه و ۱۷ شاخص است که با استفاده از نتایج بخش فراترکیب تهیه گردید. با توجه به اینکه مؤلفه‌ها و شاخص‌های چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان مورد اجماع خبرگان و افراد صاحب‌نظر از گویایی کافی برخوردار بود و به جزئیات مرتبط با چالش کتابخانه‌های کودک و نوجوان به حد کافی پرداخته بود، در طراحی این پرسشنامه به منظور جلوگیری طولانی شدن پرسشنامه و جلوگیری از کاهش رغبت پاسخگویان در تکمیل آن، از امکان افزایش تعداد گویه‌های اجتناب شد و

پرسشنامه بعد از چندین مرحله بازبینی و اصلاح مورد تایید افراد خبره و صاحب نظر قرار گرفت. پرسشنامه در سه دور مختلف انجام شد. در دور اول برای گردآوری نظرات خبرگان در خصوص مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و سوالات باز، در خصوص ابراز نظرات تکمیلی خبرگان، در دور دوم؛ اصلاح پرسشنامه طبق نظرات تکمیلی خبرگان و توافق نظر همه اعضای خبرگان در خصوص تغییرات انجام شده و دور سوم جهت اجماع نظر همه خبرگان در اختیار اعضای پنل قرار گرفت. که در نهایت از این تعداد نظرات ۲۰ نفر جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش در راستای اجرای مراحل دلفی ابتدا با استفاده از مبانی نظری و ادبیات پژوهش، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با کتابخانه کودک و نوجوان استخراج، دسته‌بندی، پالایش و بصورت اولیه تدوین گردید که بصورت پرسشنامه اولیه بسته پاسخ و باز پاسخ به صورت همزمان برای ارزیابی نظر خبرگان و افراد صاحب نظر در دو زمینه اساسی در اختیار اعضای پنل خبرگان قرار گرفت. به عبارت دیگر گویه‌های سوالات بسته پاسخ بر اساس خروجی و نتایج فراترکیب و سوالات باز پاسخ جهت اخذ نظرات خبرگان و افراد صاحب نظر طراحی شد. سؤال اول دو گزینه‌ای بود و بصورت بلی با امتیاز ۱۰۰ و خیر با امتیاز ۰ نظر خبرگان و افراد صاحب‌نظر دریافت می‌گردد. سؤال دوم بصورت طیف ۱۰ امتیازی طراحی شده بود که خبرگان بدین وسیله میزان ارتباط مؤلفه مورد نظر را با مبحث چالش کتابخانه کودک و نوجوان مشخص می‌نمایند. بدین منظور در مرحله اول دلفی پرسشنامه‌ای با ۱۶ شاخص طراحی و در بین از خبرگان و افراد صاحب نظر توزیع گردید. در این مرحله تعداد ۲۰ پرسشنامه صحیح جمع‌آوری گردید و شاخص‌هایی که دارای توافق پایین بودند، حذف شدند و با توجه به پیشنهاد خبرگان برخی از شاخص‌ها در زیر مجموعه مؤلفه‌ها جایگزین شدند که تعداد شاخص‌ها به ۱۷ شاخص افزایش یافت که با توجه به نظر خبرگان در ذیل سه مؤلفه اصلی دسته‌بندی شدند و پرسش‌نامه نهایی مورد توافق برای تعیین میزان اهمیت هریک از مؤلفه و شاخص‌ها در مرحله بعد به اعضای پنل ارسال گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌های این پرسشنامه از نرم‌افزار Excel, Spss استفاده گردید. در مرحله دوم دلفی پاسخ‌های جمع‌آوری شده‌ی مرحله اول به همراه تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی دوباره به اعضای پنل خبرگان ارسال گردید تا با توجه به نظرات سایر اعضای پنل نسبت به تایید و اصلاح نظر خود اقدام نمایند. بعد از مرحله دوم نظرات خبرگان جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در نهایت با اجماع خبرگان سه مؤلفه و ۱۷ شاخص‌های مرتبط با کتابخانه‌های کودک و نوجوان در این شناسایی گردید و با جمع‌بندی امتیازهای مرحله دوم اجرای دلفی ضریب وزنی هریک از شاخص‌ها و میانگین اوزان مؤلفه‌ها محاسبه گردید.

یافته‌ها

پاسخ به سوال اول پژوهش: چالش‌های کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان در آینده کدامند؟

این پژوهش با استفاده از رویکرد ترکیبی، نهایتاً به مدلی از چالش‌ها دست یافت که نه تنها ماهیت (شناسایی شاخص‌ها) بلکه اهمیت نسبی (وزن‌دهی) هر حوزه را مشخص می‌کند. جدول شماره یک مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش که به روش فراترکیب شناسایی شد را نشان می‌دهد.

جدول ۱: مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش به روش فراترکیب

مؤلفه	شاخص‌ها	مفاهیم	برخی منابع استخراج کدها
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی		نیود کتابخانه تخصصی جامع و مرکزی، تفاوت بنیادین میان کتابخانه کودک و کتابخانه تخصصی، عدم تعریف و تبیین دقیق نقش و کارکرد کتابخانه تخصصی، مشخص نبودن متولی و مسئولیت اجرایی، کمبود منابع و زیرساخت‌های تخصصی، نیاز به جمع‌آوری و آرشیو گسترده منابع	Kashefi-Khansari (2024), Yari et al. (2023), Doroudi (2023), Sheirghani & Karimi (2022), Nozari (2022), Boroon (2022), Dastaran & Mdarefzadeh (2022), Keykha & Ghaebi (2022), Rezaei et al. (2021), Zolfagharzadeh et al. (2020), Allahbakhsh et al. (2020), Ghaffari et al. (2020), Hejazi et al. (2020), Adabi Firouzjah & Cheshmeh-Soorabi (2020), Nadalizadeh (2019), Haftadi-Yem (2016), Motalebi et al. (2016), Ghiyouri & Hasanzadeh (2016).
		چالش دیجیتال، الش اجتماعی، چالش فیزیکی، چالش سیستمی، کتابخانه‌های فاقد زیرساخت دیجیتال، از دست دادن مراجعین، عدم تطابق سریع با تغییرات فناورانه (مانند ظهور هوش مصنوعی، واقعیت افزوده) و کمبود زیرساخت‌های لازم، نرم‌افزارهای مناسب و دسترسی به اینترنت پرسرعت، محدودیت‌های مالی	Fatima et al. ,Watanabe et al. (2025), Lee (2025), Lee (2024), Ogunniyi et al. (2024), Anna Jenkins et al. (2022), Ratnayake (2023), Poltakova (2019), and Harisanty (2019), Stejskal et al. (2019)
زیرساخت و تجهیزات			
مدیریت و رهبری		عدم تأمین نیازهای مطالعاتی و خدماتی کودکان، چالش‌های ساختاری و مدیریتی، ناکارآمدی در تمامی ابعاد کیفیت خدمات، چالش‌های	

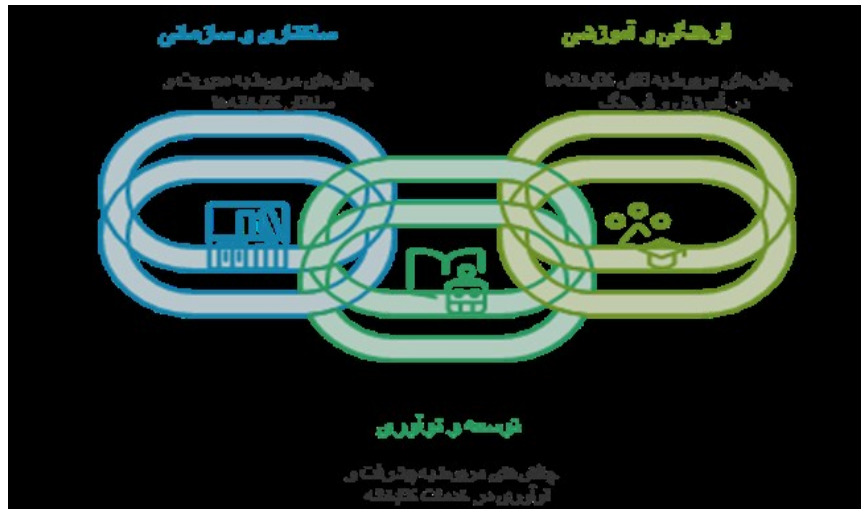
حمایتی

<p>Kashefi-Khansari (2024), Yari et al. (2023), Partovi (2023), Doroudi (2023), Nozari (2022), Chehrghani & Karimi (2022), Boroon (2022), Dastaran & Moarefzadeh (2022), Keykha & Ghaebi (2022), Rezaei et al. (2021), Zolfagharzadeh et al. (2020), Allahbakhsh et al. (2020), Ghaffari et al. (2020), Hejazi et al. (2020), Adabi Firouzjah & Cheshmeh-Soorabi (2020), Nadalizadeh (2019), Haftadi-Yem (2016), Motalebi et al. (2016), Ghiyouri & Hasanzadeh (2016), Torabian et al. (2020), Allahbakhsh et al. (2020), Rezaei Qomi et al. (2014).</p> <p>Fatima et al. .Watanabe et al. (2025). Lee (2025). Lee (2024). Ogunniyi et al. (2024). Anna Jenkins et al. (2022). Ratnayake (2023). Poltakova (2019) and Harisanty (2019). Kanazawa (2018). Stejskal et al. (2019). Koh, K. & Evans. (2017). Kaeding. (2017). Ramos (2015). Abbas, J. (2016)</p>	<p>آموزش و توسعه حرفه‌ای چالش‌های مهارتی کتابداران، چالش‌های ساختاری و مدیریتی، چالش‌های محتوایی، چالش‌های آموزشی، چالش‌های حمایتی</p> <p>کمبود پژوهش و توجه ناکافی به برخی ژانرهای محبوب کودکان و نوجوانان، بی‌میلی کتابداران به پژوهش در حوزه قصه‌گویی و ترویج خواندن، عدم همکاری کافی میان متخصصان ادبیات کودک و کتابداران، چالش محتوایی، چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در ترویج فرهنگ مطالعه</p> <p>جذب و حفظ مخاطب کودک و نوجوان، طراحی خدمات متناسب با نسل جدید، محدودیت منابع، محدودیت‌های مالی، کمبود دانش و مهارت در زمینه بازی‌وارسازی، ارزیابی اثربخشی کمپین‌ها</p> <p>برنامه‌ریزی و نوآوری</p>
---	--

توسعه و نوآوری

<p>Kashefi-Khansari (2024), Yari et al. (2023), Partovi (2023), Doroudi (2023), Chehrghani & Karimi (2022), Reghabi et al. (2022), Boroon (2022), Dastaran & Moarefzadeh (2022), Keykha & Ghaebi (2022), Rezaei et al. (2021), Zolfagharzadeh et al. (2020), Allahbakhsh et al. (2020), Ghaffari et al. (2020), Hejazi et al. (2020), Adabi Firouzjah & Cheshmeh-Soorabi (2020), Nadalizadeh (2019), Haftadi-Yem (2016), Motalebi et al. (2016), Ghiyouri & Hasanzadeh (2016).</p> <p>Fatima et al. .Watanabe et al. (2025). Lee (2025). Lee (2024). Ogunniyi et al. (2024). Anna Jenkins et al. (2022). Ratnayake (2023). Poltakova (2019) and Harisanty (2019). Stejskal et al. (2019).</p>	<p>ترویج فرهنگ و آموزش چالش‌های مالی و مدیریتی، چالش‌های فرهنگی و اجتماعی، چالش‌های فناوری و دیجیتال، چالش‌های محیطی و فصلی</p> <p>عدم تطابق با تحولات فناوری و دیجیتال‌سازی، ناتوانی در پاسخگویی به نیازهای سواد اطلاعاتی نوین، عدم انطباق با تغییرات اجتماعی و فرهنگی، محدودیت‌های مالی و بودجه‌ای، کاستی در توسعه حرفه‌ای و مهارت‌های کتابداران</p> <p>عدم تطابق با فناوری‌های نوین جستجو و دسترسی، مدیریت ناکافی منابع چندرسانه‌ای و دیجیتال، ناتوانی در برآورده کردن انتظارات نوین کاربران کودک و نوجوان، مشکلات سازمانی و مدیریتی در به‌روزرسانی سیستم‌ها</p> <p>مشارکت و تعامل</p> <p>تنوع و شمول</p>
---	--

فرهنگی و آموزشی

ماتریس چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان (مستخرج از پژوهش)

پاسخ به سوال دوم پژوهش: تا چه میزان خبرگان جامعه پژوهش در مورد شاخص‌ها و مؤلفه‌های مرحله اول پژوهش توافق دارند؟

در این پژوهش چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان با دو سنجه مورد بررسی قرار گرفته‌اند: میزان ارتباط شاخص‌ها با مؤلفه‌های پژوهش و میزان اهمیت شاخص در بحث چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان. میزان اجماع خبرگان در زمینه میزان ارتباط شاخص با چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان با استفاده از روش‌های آمار توصیفی (نما) مورد محاسبه و تجزیه و تحلیل انجام گرفت و با توجه طیف امتیازدهی ۰/۱ شاخص به دست آمده مجموع امتیاز خبرگان به صورت درصد ارائه شده است که هر چه این عدد به ۱۰۰ درصد نزدیک‌تر باشد نشان از توافق بالای خبرگان در زمینه میزان ارتباط شاخص مورد نظر با مؤلفه پژوهش دارد. در زمینه ارتباط شاخص با چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان امتیاز هر مؤلفه عددی بین ۱-۱۰ می‌باشد که مراحل دوم اجرای فرایند دلفی تمامی شاخص‌هایی که امتیاز زیر ۷ را کسب کرده بودند، از مجموعه مؤلفه‌های مورد توافق خبرگان حذف شدند. در بحث میزان اهمیت شاخص در بحث چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان نیز امتیاز هر مؤلفه عددی بین ۱-۱۰ می‌باشد که هر چه عدد به ۱۰ نزدیک باشد، نشان دهند میزان اهمیت شاخص با توجه به نظر خبرگان است.

جدول شماره ۲ میزان ارتباط مؤلفه با کتابخانه کودک و نوجوان و درجه اهمیت هر یک از شاخص‌ها را نشان می‌دهد. در مؤلفه ساختاری و سازمانی، از میان شاخص‌های پیشنهادی و شناسایی شده از فراترکیب این حوزه، ۸ شاخص مورد توافق خبرگان قرار گرفت که بیشترین توافق مربوط با مقدار نما (مد) ۹ است که عبارت‌اند از چالش‌های مربوط به مدیریت و ساختار کتابخانه‌ها، همکاری‌های راهبردی کتابخانه با سایر نهادهای تخصصی کودک و نوجوانان، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، زیرساخت و تجهیزات، مدیریت و رهبری، نبود کتابخانه جامع و مرکزی و شاخص تفاوت بنیادین میان کتابخانه کودک و نوجوان و کتابخانه تخصصی با مقدار نمای ۷ و شاخص کمبود منابع و زیرساخت‌های تخصصی با مقدار نمای ۸ شناسایی شده است.

در مؤلفه توسعه و نوآوری، از میان شاخص‌های پیشنهادی و شناسایی شده از فراترکیب این حوزه، ۴ شاخص مورد توافق خبرگان قرار گرفت که شاخص برنامه‌ریزی و نوآوری با مقدار نما (مد) ۱۰ و شاخص چالش‌های مربوط به پیشرفت و نوآوری در خدمات کتابخانه با مقدار نما (مد) ۹ و شاخص‌های آموزش و توسعه حرفه‌ای و همکاری و شبکه‌سازی با مقدار نمای ۸ شناسایی شده است.

در مؤلفه فرهنگی و آموزشی، از میان شاخص‌های پیشنهادی و شناسایی شده از فراترکیب این حوزه، ۵ شاخص مورد توافق خبرگان قرار گرفت که شاخص مشارکت و تعامل با مقدار نما (مد) ۹ و شاخص چالش‌های مربوط به نقش کتابخانه‌ها در آموزش و فرهنگ و تنوع و شمول با مقدار نما (مد) ۸ و شاخص‌های ترویج فرهنگ و آموزش و ناکارآمدی در تمامی ابعاد کیفیت خدمات با مقدار نمای ۷ شناسایی شده است.

جدول ۲: نتایج مرحله دلفی (خبرگان) در خصوص شاخص‌ها و مؤلفه‌های پژوهش

مؤلفه	شاخص‌ها	جمع امتیازها (رتباط مؤلفه با کتابخانه کودک و نوجوان)			
		ارتباط مؤلفه با شاخص (درصد)	میانگین	میانه	مد (نما)
۱) ساختاری و سازمانی	۱) چالش‌های مربوط به مدیریت و ساختار کتابخانه‌ها	۱۰۰	۸,۵۰	۹,۰۰	۹
	۲) همکاری‌های استراتژیک کتابخانه با سایر نهادهای تخصصی کودک و نوجوانان	۱۰۰	۹,۰۰	۹,۰۰	۹
	۳) سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی	۱۰۰	۸,۹۰	۹,۰۰	۹
	۴) زیرساخت و تجهیزات	۱۰۰	۸,۸۵	۹,۰۰	۹
	۵) مدیریت و رهبری	۱۰۰	۹,۲۰	۹,۰۰	۹
	۶) نبود کتابخانه جامع و مرکزی	۹۵	۸,۰۰	۸,۵۰	۹
	۷) تفاوت بنیادین میان کتابخانه کودک و نوجوان و کتابخانه تخصصی	۹۰	۸,۰۵	۸,۰۰	۷
	۸) کمبود منابع و زیرساخت‌های تخصصی	۹۵	۸,۲۵	۸,۰۰	۸
۲) توسعه و نوآوری	۹) چالش‌های مربوط به پیشرفت و نوآوری در خدمات کتابخانه	۹۵	۸,۳۵	۹,۰۰	۹
	۱۰) آموزش و توسعه حرفه‌ای	۱۰۰	۸,۳۵	۸,۵۰	۸
	۱۱) همکاری و شبکه‌سازی	۹۵	۸,۱۰	۸,۰۰	۸
	۱۲) برنامه‌ریزی و نوآوری	۱۰۰	۸,۸۰	۹,۰۰	۱۰
۳) فرهنگی و آموزشی	۱۳) چالش‌های مربوط به نقش کتابخانه‌ها در آموزش و فرهنگ	۱۰۰	۸,۳۵	۸,۵۰	۸
	۱۴) ترویج فرهنگ و آموزش	۱۰۰	۸,۳۵	۸,۰۰	۷
	۱۵) مشارکت و تعامل	۹۰	۸,۶۰	۸,۰۰	۹
	۱۶) تنوع و شمول	۹۰	۸,۲۵	۸,۰۰	۸
	۱۷) ناکارآمدی در تمامی ابعاد کیفیت خدمات	۹۵	۷,۷۰	۷,۵۰	۷

در گام بعدی برای رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش از تکنیک محاسبه ضریب وزنی با استفاده از نرم افزارهای Spss و Excel استفاده گردید. برای محاسبه ضریب وزنی هر یک از مؤلفه‌ها از فرمول شماره ۱ استفاده شده است. میانگین نمرات کسب شده شاخص‌های هر مؤلفه نشان از میزان اهمیت مؤلفه مورد نظر و جایگاه آن در رتبه‌بندی چالش‌های کتابخانه کودک و نوجوان می‌باشد. نتایج و یافته‌های پژوهش برای هر یک از مؤلفه و شاخص‌ها به تفکیک ارائه می‌گردد. وزن نهایی بعد ساختاری و سازمانی ۸,۵۷۰ و وزن نهایی بعد توسعه و نوآوری ۸,۴۰۰ و وزن بعد فرهنگی و آموزشی ۸,۲۸۰ به دست آمد.

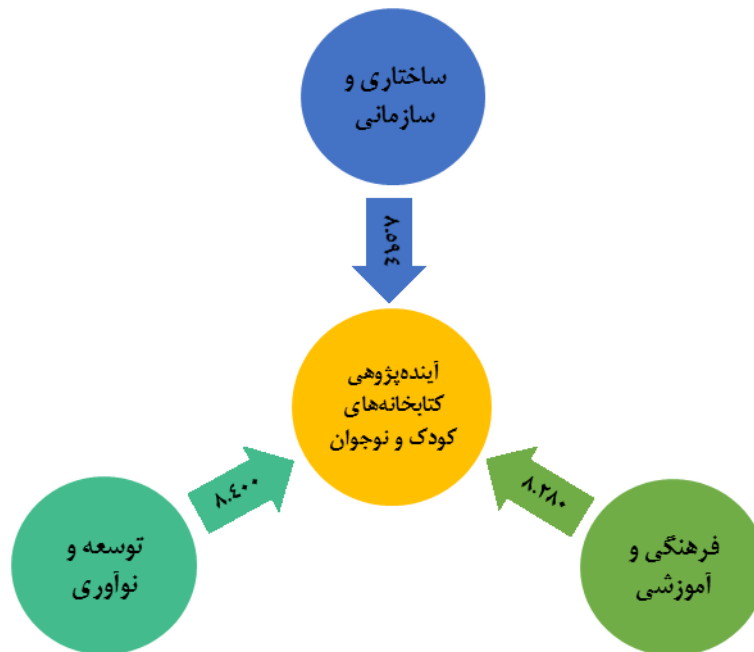
فرمول (۱):

$$I = \{(w1.n1) + (w2.n2) + \dots + (wn.nm)\} / N$$

وزن هر مؤلفه = I وزن = w تعداد نفرات هر گزینه = n تعداد کل مشارکت‌کننده‌ها = N

جدول ۳: ضرایب وزنی چالش‌های کلیدی کتابخانه‌های کودک و نوجوان

ردیف	نام معیار اصلی	ضریب وزنی
۱	بعد ساختاری و سازمانی	۸,۵۷۰
۲	بعد توسعه و نوآوری	۸,۴۰۰
۳	بعد فرهنگی و آموزشی	۸,۲۸۰

شکل ۲: چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با استفاده از روش فراترکیب و تحلیل دلفی، به بررسی چالش‌های کلیدی کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران پرداخته است. روش فراترکیب به عنوان یک روش اکتشافی برای ایجاد چارچوب مرجع مشترک از نتایج تحقیقات گذشته استفاده شده است. برآیند یافته‌های پژوهش حاضر، تصویری چندبعدی و در عین حال نگران‌کننده از وضعیت چالش‌های پیش روی کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران ارائه می‌دهد. گستردگی این چالش‌ها، از زیرساخت‌های فیزیکی و دیجیتال گرفته تا مهارت‌های نیروی انسانی، محتوا، مدیریت و حتی فرهنگ‌سازی عمومی، نشان‌دهنده نیاز مبرم به رویکردهای جامع و چندوجهی برای بهبود وضعیت این نهادهای فرهنگی حیاتی است. شناسایی اجاد و مؤلفه‌های چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان، مهمترین هدف این پژوهش بود که با استفاده روش فراترکیب و همچنین با استخراج از ادبیات نظری این حوزه استخراج و در مراحل بعدی با استفاده از نظرات خبرگان در قالب اعضای پنل پژوهش به روش دلفی پالایش و دسته‌بندی گردید. اساسی‌ترین نتیجه این پژوهش استخراج مؤلفه‌های شاخص‌های کتابخانه کودک و نوجوان بود و با توجه به اینکه چنین پژوهشی انجام نشده بود، با استفاده از نتایج این پژوهش کتابخانه‌های کودک و نوجوان می‌توانند نسبت به ارزیابی خود با توجه به مؤلفه‌های ارائه شده اقدام کنند و در مسیر اصلاح امور گام بردارند. یافته‌های حاصل، نه تنها یک طبقه‌بندی توصیفی از مشکلات فراهم می‌آورد، بلکه با تعیین ضریب وزنی نهایی (جدول ۳) یک الویت‌بندی راهبردی برای مداخله و رفع موانع کتابخانه کودک و نوجوان را مشخص کرد.

یافته‌های پژوهش حاضر در بعد ساختاری و سازمانی همسو با یافته‌های پژوهشگران مختلفی از جمله (LEE, 2025) (RATNAYAKE, 2023)، (KOH, K. & ABBAS, J., 2016) بود که به بررسی چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان پرداخته‌اند. این بعد شامل مؤلفه‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، زیرساخت تجهیزات و مدیریت و رهبری با مفاهیم مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. در

خصوص چالش‌های زیربنایی: مشکلاتی مانند سیاست‌گذاری ناکارآمد، کمبود زیرساخت‌های (فیزیکی - دیجیتال) و ضعف در مدیریت و رهبری، ماهیتی جهانی دارد. آموزش کارکنان و نیاز به نوآوری در خدمات نیز نشان دهنده ماهیت جهانی این تحولات در حوزه کتابداری است. این امر تأکید می‌کند، چالش‌های فناوری و انتظارات کاربران نسل جدید مرز ندارد. این چالش به ساختار حکمرانی سازمان‌های اطلاعاتی در سطوح ملی مربوط می‌شود و عدم وجود یک نهاد متمرکز نظیر نبود کتابخانه تخصصی جامع و مرکزی با درصد اجماع ۹۵٪ یک آسیب ساختاری جهانی است. پژوهش حاضر نشان داد که چالش‌های ساختاری و سازمانی بالاترین ظرفیت تأثیرگذاری منفی را دارند و باید در راس اولویت‌های مداخله قرار گیرند. این وزن دهی کمی، از توصیف صرف فراتر رفته و ترتیب اجرای اقدامات اصلاحی را مشخص می‌سازد. شناسایی شاخص‌هایی با مد پایین (مانند مد ۷) نشان داد حتی در میان خبرگان و افراد صاحب نظر نیز تعریف و درک واحدی از آن‌ها وجود ندارد. همسویی با پژوهشگران دیگری مانند یاری و همکاران (Yari et al., 2023) و کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024) در خصوص (مشخص نبودن متولی و مسدولیت اجرایی) و (کمبود منابع و زیرساخت‌های تخصصی) تأیید شد. در بعد ساختاری و سازمانی ضریب وزن نهایی ۸/۵۷۰ نشان می‌دهد که این بعد نه تنها یک چالش است بلکه ریشه سایر چالش‌هاست. در حالی که مطالعات کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024) بر فقدان کتابخانه‌های تخصصی جامع (به عنوان یک مشکل مجزا تمرکز داشت، این پژوهش با سنجش دلفی، آن را زیرمجموعه‌ای از سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی قرار داده و وزن بالاتری به ساختار حاکمیتی کلان می‌دهد. شاخص (تفاوت بنیادین میان کتابخانه کودک و تخصصی) مد ۷ نشان می‌دهد که حتی متخصصان داخلی نیز در تفکیک هویت سازمانی این دو نوع کتابخانه به اجماع کامل نرسیده‌اند؛ چالشی که در سطح جهانی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این بعد نه تنها با مطالعات جهانی مانند (LEE, 2025) و (RATNAYAKE, 2023) همسو است بلکه با تفکیک دقیق شاخص‌ها، برتری مفهوم و کاربردی خود را نسبت به یاری و همکاران (Yari et al., 2023) و کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024) نشان داد.

فقدان کتابخانه‌های تخصصی جامع و مرکزی، بسیاری از پژوهش‌ها بر نبود یک نهاد مرکزی با آرشیو کامل و جامع در حوزه ادبیات کودک و نوجوان تأکید دارند. حتی کتابخانه‌های موجود، فاقد کارکرد تخصصی هستند، مشخص نبودن متولی و مسدولیت اجرایی: نبود یک نهاد متمرکز و مشخص برای مسدولیت کتابخانه‌های کودک و نوجوان، منجر به سردرگمی و عدم پیشرفت شده است که در پژوهش خود نتیجه گرفته است. در زیرساخت دیجیتال ضعیف: بسیاری از کتابخانه‌ها فاقد زیرساخت دیجیتال مناسب هستند که منجر به از دست دادن بخش قابل توجهی از مراجعین نوجوان می‌شود یاری و همکاران (Yari et al., 2023) اظهار داشتند. این ضعف شامل ناتوانی در استفاده از فناوری‌های نوین، دیجیتال‌سازی منابع و عدم بهره‌گیری کافی از پلتفرم‌های دیجیتال است که یاری و همکاران (Yari et al., 2023)، درودی (Doroudi, 2023)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، برون (Boroun et al., 2023)، دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022)، رضایی و همکاران (Rezaei et al., 2021) در پژوهش خود نتیجه گرفته و به این بعد توجه کرده‌اند؛ که شامل مؤلفه‌های چون سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی؛ شامل مفاهیمی چون مشخص نبودن متولی و مسدولیت اجرایی که کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020) در پژوهش خود نتیجه گرفته است. در کمبود منابع و زیرساخت‌های تخصصی کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، نوذری (Nowzari, 2022)، طراحی ناکارآمد و سنتی فضا: فضاهای سنتی و بدون جذابیت، زمان ماندگاری نوجوانان را کاهش می‌دهند (یاری و همکاران، Yari et al., 2023)؛ دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022). در نبود محیط‌های جذاب، خلاقانه و متناسب با نیازهای تحولی گروه‌های سنی مختلف و عدم تلفیق هوشمندانه عناصر فرهنگی، از دیگر مشکلات فضایی را مورد بررسی قرار دادند. در مؤلفه زیرساخت و تجهیزات؛ در چالش دیجیتال؛ درودی (Doroudi, 2023)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، برون (Boroun et al., 2023)، دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022)، (LEE, 2025)، (RATNAYAKE, 2023) مورد بررسی قرار دادند، در چالش‌های محتوایی؛ چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020) در نرم‌افزارهای مناسب و دسترسی به اینترنت پر سرعت (RATNAYAKE, 2023) را مورد بررسی قرار دادند. در مؤلفه مدیریت و رهبری؛ در ناکارآمدی در تمامی ابعاد کیفیت خدمات درودی (Doroudi, 2023) را مورد توجه قرار دادند. این همسویی نشان می‌دهد که چالش‌های مرتبط با حاکمیت و زیربنای فیزیکی - دیجیتال، یک مشکل جهانی و پایدار در سازمان‌های کتابخانه‌ای با تمرکز بر کودک و نوجوان است، نه صرفاً یک پدیده محلی.

یافته‌های پژوهش حاضر در بعد توسعه و نوآوری همسو با یافته‌های پژوهشگران مختلفی از جمله (LEE, 2025) RATNAYAKE, 2023) می‌باشد که به این بعد توجه کرده‌اند؛ این بعد شامل آموزش و توسعه حرفه‌ای، همکاری و شبکه‌سازی و برنامه‌ریزی و نوآوری با مفاهیم مختلف مورد بررسی قرار گرفته است؛ مؤلفه‌هایی چون آموزش و توسعه حرفه‌ای؛ شامل مفاهیمی چون چالش‌های مهارتی کتابداران، چالش‌های ساختاری و مدیریتی و چالش‌های محتوایی؛ چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020) در چالش‌های آموزشی؛ چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، (KOH, K. & ABBAS, J., 2016)، (LEE, 2025)، را مورد بررسی و توجه قرار دادند. تأکید بر (عدم

تطابق با تحولات فناوری؛ مانند هوش مصنوعی) در بخش توسعه و نوآوری نشان می‌دهد که کتابخانه‌های کودک و نوجوان در سراسر جهان در حال دست و پنجه نرم کردن با شکاف دیجیتال هستند. همسویی با (LEE, 2025) و (RATNAYAKE, 2023) در نیاز به به‌روزرسانی فناوریانه (چالش دیجیتال) و آموزش کارکنان مشهود است. بالاترین اجماع خبرگان (مد ۱۰ در جدول ۲) مربوط به شاخص (برنامه‌ریزی و نوآوری) بدان معناست که در حوزه خدمات، بیشترین انتظار بر رویکرد فعالانه و برنامه‌ریزی شده برای به‌کارگیری نوآوری‌ها مانند فناوری‌های نوین) قرار دارد. وجود شاخص برنامه‌ریزی و نوآوری صرفاً واکنشی به فناوری نیست، بلکه باید یک رویکرد برنامه‌ریزی شده باشد. همچنین تمرکز برون (Boroun et al., 2023) بر بازی‌وارسازی و (Chehraghani & Karimi, 2020) بر مهارت‌های فناوری اطلاعات در این بعد تجمیع شد و وزن ۸/۴۰۰ را به خود اختصاص داد؛ این بدان معناست که توسعه بدون اصلاحات ساختاری تأثیر محدود خواهد داشت.

در مؤلفه همکاری و شبکه‌سازی؛ کمبود پژوهش و توجه ناکافی به ژانرهای محبوب: تحقیقات در زمینه کتاب‌های تصویری و فانتزی و همچنین پژوهش در حوزه قصه‌گویی و ترویج خواندن، کم است که نوذری (Nowzari, 2022) در پژوهش خود نتیجه گرفته است. بی‌میلی کتابداران به پژوهش: این پدیده، به‌ویژه در حوزه ترویج خواندن، نگران‌کننده است نوذری (Nowzari, 2022) مورد بررسی قرار داده است. عادت نکردن به مطالعه از کودکی، گرایش به فضاهای مجازی و سرگرمی‌های غیرکتابی، موانع مهمی هستند دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022). عدم همکاری کافی میان متخصصان ادبیات کودک و کتابداران نوذری (Nowzari, 2022) در پژوهش در حوزه قصه‌گویی و ترویج خواندن، نوذری (Nowzari, 2022)، در کمبود منابع و خدمات تخصصی متناسب با نیازهای کودکان و نوجوانان؛ کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، نوذری (Nowzari, 2022)، رضایی و همکاران (Rezaei et al., 2021)، (LEE, 2025) در پژوهش خود مورد نتیجه گرفته است. در مؤلفه برنامه‌ریزی و نوآوری؛ در جذب و حفظ مخاطب کودک و نوجوان، دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022)، برون (Boroun et al., 2023) توجه کرده‌اند. در طراحی خدمات متناسب با نسل جدید برون (Boroun et al., 2023)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، (LEE, 2025) در کمبود دانش و مهارت در بازی‌وارسازی، برون (Boroun et al., 2023)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020) را مورد توجه و بررسی قرار دادند. این پژوهش نشان می‌دهد که چالش‌های کتابخانه‌های کودک و نوجوان در ایران، یک تصویر چندوجهی از نارسایی‌های ساختاری، مدیریتی و زیربنایی و سکون در توسعه و نوآوری مهارتی و محتوایی را به نمایش می‌گذارد. همسویی گسترده یافته‌ها با ادبیات جهانی، بر فوریت نیاز به مداخله سیستمی در هر دو سطح حاکمیتی (تعیین متولی و سیاست‌گذاری) و عملیاتی (آموزش و به‌روزرسانی منابع) تأکید می‌کند. دستاورد اصلی این پژوهش، ارائه چارچوبی است که شکاف بین محیط موجود کتابخانه‌ها و نیازهای مخاطبان نوین را مشخص می‌سازد و باید مبنای تدوین استراتژی‌های ملی برای احیای نقش محوری این نهادها در جامعه قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش حاضر در بعد فرهنگی و آموزشی همسو با یافته‌های پژوهشگران مختلفی از جمله (LEE, 2025)، (RATNAYAKE, 2023) و پژوهشگران دیگری مانند کاشفی خوانساری (Kashfi Khansari, 2024)، یاری و همکاران (Yari et al., 2023)، درودی (Doroudi, 2023)، چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020)، نوذری (Nowzari, 2022)، برون (Boroun et al., 2023)، دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022)، رضایی و همکاران (Rezaei et al., 2021) می‌باشد که به این بعد توجه کرده‌اند؛ این بعد شامل مؤلفه‌های ترویج فرهنگ آموزش، مشارکت و تعامل و تنوع و شمول با مفاهیم مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. مؤلفه ترویج فرهنگ و آموزش؛ با مد ۷ نشان می‌دهد که خبرگان، ترویج فرهنگ را به عنوان یک پیامد می‌بینند نه یک علت مستقل برای مشکلات؛ یعنی پس از حل چالش‌های ساختاری و توسعه‌ای، ترویج فرهنگی محقق می‌شود. از میان ابعاد فرهنگی (مشارکت و تعامل) با مد ۹ بالاترین اجماع را دارد. مدیران باید از رویکرد منفعلانه توزیع منابع فاصله گرفته و به سمت طراحی فضاها و خدمات مشارکتی با مخاطبان کودک و نوجوان حرکت کنند تا پاسخگوی انتظارات نوین آنان باشند. کاستی در آموزش حرفه‌ای با مد ۸ باید با تمرکز بر مهارت‌های نوین مانند طراحی تجربه کاربری برای خدمات کتابخانه‌ای و شیوه‌های نوین قصه‌گویی و آموزش تعاملی، مرتفع گردد. که شامل مؤلفه‌های کمبود آموزش و فرهنگ‌سازی در جامعه؛ نبود برنامه‌های منسجم برای ترویج مطالعه و استفاده از کتابخانه‌ها، از موانع مهم است؛ دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022) در چالش‌های فرهنگی و اجتماعی؛ دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022) نوذری (Nowzari, 2022) به این موارد توجه داشتند. در چالش‌های محیطی و فضای (LEE, 2025)، در مؤلفه مشارکت و تعامل؛ در عدم تطابق با تحولات فناوری و دیجیتال‌سازی دستاران و معرف زاده (Dastaran & Moarefzadeh, 2022)، در ضعف مهارت‌های فناوری اطلاعات؛ کتابداران، به‌خصوص با سابقه کمتر، با ابزارهای دیجیتال و نرم‌افزارهای مدیریت کتابخانه آشنایی کافی ندارند و نیاز به آموزش مستمر دارند چهرقانی و کریمی (Chehraghani & Karimi, 2020) را مورد بررسی قرار دادند. مقاومت در برابر تغییر؛ برخی کتابداران با سابقه، تمایلی به پذیرش روش‌های نوین ندارند و نیاز به بازآموزی مداوم دارند (Chehraghani & Karimi, 2020) مورد توجه قرار دادند. ناکامی در رعایت ابعاد کیفیت خدمات دیجیتال؛ هیچ کتابخانه‌ای در تمامی ابعاد کیفیت خدمات دیجیتال (بر اساس مدل‌های استاندارد) عملکردی کامل نداشته است

درودی (Doroudi, 2023) در کمبود بودجه و مدل‌های پایدار مالی: وابستگی به بودجه دولتی، ناپایداری پروژه‌ها و عدم تنوع در منابع درآمدی (مانند جذب اسپانسر و کمک‌های مردمی) از مشکلات اساسی است (Chehraghani & Karimi, 2020) و برون (Boroun et al., 2023) در پژوهش خود عنوان کرده‌اند. محدودیت‌های مالی: کمبود بودجه، توانایی توسعه خدمات دیجیتال، جذب منابع جذاب و سرمایه‌گذاری در فناوری را محدود می‌کند، برون (Boroun et al., 2023) مورد توجه و بررسی قرار دادند. در نهایت، این پژوهش موفق شد چارچوبی جامع و پالایش شده از چالش‌های حیاتی کتابخانه‌های کودک و نوجوان ایران را استخراج نماید. سهم اصلی این مطالعه، ارائه مؤلفه‌ها و شاخص‌های دسته‌بندی شده است که می‌تواند به عنوان یک ابزار ارزیابی خودکار برای کتابخانه‌ها مورد استفاده قرار گیرد تا مسیر اصلاح امور را به صورت هدفمند طی کنند.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر و اهمیت هر یک از شاخص‌های شناسایی شده برای چالش‌های کتابخانه کودک و نوجوان پیشنهادی ذیل ارائه می‌گردد:

- طراحی برنامه‌های آموزشی نوین و آموزش مهارت‌های ضروری در عصر دیجیتال برای مدیران و کارشناسان کتابخانه‌های کودک و نوجوان
- با توجه به کاهش جذابیت کتابخانه برای کودکان و نوجوانان، مدیران و برنامه ریزان این حوزه به بررسی الگوهای طراحی فضایی و خدمات‌دهی در کتابخانه‌های موفق جهانی بپردازند.
- طراحی یک مدل شاخص کلیدی عملکرد³ (KPI) چندبعدی که ابعاد ساختاری، فناورانه و فرهنگی را در بر گیرد و قابلیت تعمیم‌پذیری و اعتبارسنجی در سطح ملی را داشته باشد. این مدل باید بتواند نتایج مداخلات مدیریتی را به صورت کمی اندازه‌گیری کند.
- تدوین سیاست جامع خدمات کتابخانه‌های کودک و نوجوان در سطح ملی یا استانی با مشارکت نهادهای ذی‌ربط

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خور لازم می‌دانند از کلیه شرکت‌کنندگان در پژوهش قدردانی نمایند.

تضاد منافع

هیچگونه تضاد منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- Boroun, Z., Taheri, S. M., & Samiei, M. (2023). Conceptual design of a gamification components-based platform for children and youth library services [Conceptual design of a gamification components-based platform for children and youth library services]. *Studies in Library and Information Organization*, 34(136), 32–60. [HTTPS://WWW.SID.IR/PAPER/1534525/FA](https://www.sid.ir/PAPER/1534525/FA)
- Chehraghani, L., & Karimi, R. (2022). A STUDY OF THE SILLS REQUIRED BY LIBRARIANS IN PUBLIC LIBRARIES IN THE CHILDREN AND ADOLESCENTS SECTOR. *Research on Information and Public Libraries*, 28(111), 505–520. [HTTPS://WWW.SID.IR/PAPER/1148028/FA](https://www.sid.ir/PAPER/1148028/FA)
- CHOI, N., JOO, S. (2018). "UNDERSTANDING PUBLIC LIBRARIES' CHALLENGES, MOTIVATORS, AND PERCEPTIONS TOWARD THE USE OF SOCIAL MEDIA FOR MARKETING", *LIBRARY HI TECH*, <https://doi.org/10.1108/LHT-11-2017-0237>
- Dastaran, M., & Moarefzadeh, A. (2022). Futures research of audience in public libraries. *Contemporary Research in Science and Research Journal*, (43), 52–62. <https://www.jocrisar.ir/showpaper/18691>
- Doroudi, A. (2023). *Evaluating library services of Iranian digital libraries for children based on user-centered dimensions and DigiQUAL service quality*. (Master's thesis, Ferdowsi University of Mashhad).
- Fariborz, B., & Bani Asadian, F. (2023). The Attitude of Information Science Experts about the Future Developments of Public Libraries. *Library and Information Science*, 26(4), 199–232. DOI: [10.30481/lis.2023.422159.2111](https://doi.org/10.30481/lis.2023.422159.2111).
- Ghiyuri, Z., & Hasanzadeh, M. (2016). Effective strategies for attracting audiences to public libraries in Iran: A Delphi study. *Pazhooeshnameh Ketabdari va Ettela'arani (Motala'at Tarbiyati va Ravanshenasi)*, 6(2), 206–226. DOI: [10.22067/RIIS.V6I2.49504](https://doi.org/10.22067/RIIS.V6I2.49504)

³ Key Performance Indicator

- Mulimani, M. & GS, C. (2024). The Impact of Artificial Intelligence on Library and Information Science (LIS) Services. *International Journal of Innovative Practice and Applied Research (IJIPAR)*, 14(5), 50-56. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4856459>
- Hejazi, S. R., Heydari, G., & Gerayi, E. (2020). Scenarios for the future of Iranian library catalogs. *Library and Information Organization Studies*, 31(4), 74–93. doi: 10.30484/nastinfo.2021.2736.2014
- Igwebuike, E. U. Agbo, A. D. & Echezona, N. P. (2019). Developing effective library services for children and young people in public libraries: A structured review. *Information Impact: Journal of Information and Knowledge Management*, 9(4), 14–25. <https://dx.doi.org/10.4314/ijikm.v9i4.2>
- Kashfi Khansari, S. A. (2024). In Search of a Central Specialized Library for Children's and Youth Literature in Iran. *Ayeneh-ye Pajohesh*, 35(207), 87–98. doi: 10.22081/JAP.2024.76368
- Keykha, B., & Ghaebi, A. (2022). Information literacy in public libraries from the perspective of policymakers of Iran Public Libraries Foundation: An exploratory study. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28(3), 352-370. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1992240>
- Koh, K. & Abbas, J. (2016). Competencies Needed to Provide Teen Library Services of the Future: A Survey of Professionals in Learning Labs and Makerspaces. 7(2). <https://www.academia.edu/26043233/>
- Lee, P. C. (2024). Bridging Cultural Divides: The Role of Public Libraries in Taiwan in Enhancing Cultural Capital and Promoting Social Inclusion. *Public Library Quarterly*, 1-28. <https://doi.org/10.1080/01616846.2024.2407683>
- Lee, P. C. (2025). Transforming children's library services: Literacy and competency development perspectives. *Public Library Quarterly*, 44(2), 150-174. <https://doi.org/10.1080/01616846.2024.2369822>
- Leorke, D. & Wyatt, D. (2018). *Public Libraries in the Smart City*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-2805-3>. *Library and Information Science*, 21(3), 91–124. doi: 10.30481/lis.2018.68910
- Lotfi, F. (2023). *Feasibility study of establishing an integrated database among centers for introducing and evaluating children's and young adults' books*. (Master's thesis, University of Tehran).
- Matlabi, D., & Soltanabadi, H., & Ghafari, S. (2016). Evaluation OF Libraries OF Institute FOR THE Intellectual Development OF Childern AND Young Adults IN West Azerbaijan AND ITS Compatibility with IFLA Guideline. *Information Systems & Services*, 5(1-2), (17-18), 13-22. SID. <https://sid.ir/paper/218154/en>
- Nasiri, H. (2019). *Achievements, challenges, crises, and drivers of higher education*. Research Center of the Islamic Consultative Assembly. [HTTPS://WWW.SID.IR/PAPER/292938/FA](https://www.sid.ir/PAPER/292938/FA)
- Neshat, N., & Monjami, L. (2016). Iranian Children National Library: Dos and Don'ts (An International Comparison). *Motale'at-e Ketabdari va Sazman-dehi-ye Ettela'at*, 27(1), 163–184. [HTTPS://NASTINFO.NLAI.IR/ARTICLE_1395.HTML](https://NASTINFO.NLAI.IR/ARTICLE_1395.HTML)
- Nowzari, S. (2022). Children's and Young People's Books, Libraries and Librarianship in Iranian Theses and Dissertations *Journal of Academic Librarianship and Information Research*, 56(3), 13–28. DOI: 10.22059/JLIB.2022.350511.1653
- Ogunbenro, O. D. Esse, U. C. Olowoporoku, & Christopher, A. (2025). Revolutionizing Library Services: The Impact of Artificial Intelligence on Cataloguing and Access to Information in Nigeria Academic Libraries. *Journal of Library Metadata*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/19386389.2025.2475418>
- Partovi, L. (2023). *Identifying and prioritizing factors affecting the promotion of children's reading in public libraries as supportive reading environments: A case study of public libraries in eastern Gilan*. (Master's thesis, Payame Noor University, Mazandaran Province).
- Raghbai, F., Farajpahlou, A. H. & Hariri, N. (2022). The Effective Driving Forces on the Future of Academic Libraries in Iran: a Systematic Review. *Library and Information Science Studies*, 14(2), 41–60. <https://doi.org/10.22055/slis.2022.42109.1916>
- Ratnayake, R. (2023). Identifying the Special Requirements of Teen Library Users: An Analysis of Current Research Studies. *Asian Journal of Information Science and Technology*. DOI:10.51983/ajist-2023.13.2.3541
- Rezaei, Z., Mirhosseini, Z., & Sepehr, F. (2021). Future studies on the impact of big data on the management and services of public libraries in Iran and the presentation of a strategic model. *Science and Technology of Information Management*, 7(2), 81–110. DOI: 10.22091/STIM.2021.6158.1477
- Samiei, M., Boroun, Z., & Taheri, S. M. (2023). Conceptual Design of a Platform Based on Gamification Components for Library Services for Children and Teenagers. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(4): 31-60. DOI: 10.30484/NASTINFO.2024.3493.2245
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). *Handbook for Synthesizing Qualitative Research*. New York: Springer publishing company. <https://www.amazon.com/Handbook-Synthesizing-Qualitative-Margarete-Sandelowski/dp/0826156940>.
- Santosa, F. A. (2025). Artificial Intelligence in Library Studies: A TEXTUAL ANALYSIS. *JLIS. IT*.16.61-71. DOI: <https://doi.org/10.36253/jlis.it-626>
- Seifi, L., & Kazemi, R. (2018). The use of marketing concepts in public library services: a systematic review. DOI:10.30481/lis.2018.68910

- Slaughter, R. A. (Ed). (2002). *New thinking for a New Millennium: The knowledge base of futures studies*. Routledge. <https://www.amazon.com/New-Thinking-Millennium-Knowledge-Education/dp/0415129435>.
- Torabian, S., Esfandiarimoghadam, A., Geraii, E., & Famil-Rohani, S. A. (2020). Identifying driving forces influencing the future of academic libraries. *Social Research*, 45(11), 84–103. <https://sanad.iau.ir/Journal/sr/Article/1111275>
- Yari, Sh. (2016). Social Media in Public Libraries: Recognition of Applications, Obstacles and Problems of Use. *Human Information Interaction*. ; 3 (1). <http://hii.khu.ac.ir/article-1-2482-fa.html>.
- Yari, Sh., Norouzi, A., Fahimnia, F., & Nokarizi, M. (2023). An analysis of the book selection behavior of teenage members in Iranian public libraries. *Information and Public Libraries Research*, 29(2), 220–237. [doi:10.61186/publij.29.2.220](https://doi.org/10.61186/publij.29.2.220)
- Zolfagharzade, M., Zakeri, A., Gilanianezhad, F. Z., Sedaghatbaghbani, S., Nasrollahi, H., & Miari, S. (2020). Scenarios for the future of Iran's public libraries: A study based on foresight workshops among librarians, managers, and selected members. *Research on Information and Public Libraries (Payam-e Ketabkhaneh)*, 26(4), 751–785. [HTTPS://ENSANI.IR/FA/ARTICLE/AUTHOR/215653](https://ensani.ir/fa/article/author/215653)

روز دایره (ویرایش نشده)